

LOGISTIKADA SUV TRANSPORTIDA YUK TASHISHNING ROLI

Boltayeva. Sh. B

BuxDu,

Yashil iqtisodiyot va Agrobiznes katta o'qtuvchisi

Raimberdiyeva Oynisa Hakim qizi

Bux.DU talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada logistika texnikasiga asoslangan xarajatlarni tejash va operatsion samaradorlikni oshirish strategiyalarini aniqlash uchun suv transportida yuk tashishning o'ziga xos xususiyatlarini yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Suv transport, rentabellig, kema, xarajatlarini optimallashtirish, mahsulot tannarxi, infratuzilma.*

Ushbu maqolada suv transporti ko'rsatkichlarining o'ziga xos xususiyatlarini va tashish jarayonini tashkil etishni jarayonlarini ahamiyatlarini ta'kidlab, yuklarni suv orqali tashishga oid nazariy asoslar ko'rib chiqiladi va umumlashtiriladi. Yuklarni suv transportida tashish rentabelligini oshirish uchun transport vazifasining bir turi bo'lgan topshiriqlar usulidan foydalanish taklif etiladi. Tashkilotning haqiqiy ma'lumotlariga asoslanib, suv transporti uchun tayinlash usulidan foydalangan holda natijalarni hisoblash va sharhlash va mijozlar buyurtmalarini bajarish uchun kemalarni optimal taqsimlashni tanlash algoritmi taqdim etiladi. Transport logistikasi transport jarayonlarini tashkil etishning umumiy xarajatlarini optimallashtirishning ishonchli vositasidir. Transportni rivojlantirish samarali iqtisodiy o'sishning zaruriy sharti bo'lib, ko'plab muqobil transport turlaridan foydalanish transport xizmatlarining narxi va sifati bo'yicha eng maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Suv transporti sohasida logistika usullaridan foydalanish minimal xarajatlar bilan yuk oqimlarini optimallashtirish uchun muhim resurs hisoblanadi; tegishli infratuzilmani rivojlantirish va mijozlar ehtiyojlarini maksimal darajada qondirish imkonini beradi. Yuklarni suv transportida tashish, ayniqsa, uzoq masofalarga tashiladigan og'ir va katta hajmli yuklar uchun muhimdir. Logistika biznesning turli sohalarida, shu jumladan yuk tashishda biznes jarayonlarini optimallashtirish uchun universal vositadir. Mutaxassislarining fikriga ko'ra, transportni moddiy xizmatlar ishlab chiqarishga kiritish kerak, chunki moddiy mahsulotni yaratish har bir komponentni o'z vaqtida etkazib berishga bog'liq va kerakli partiya kechikib kelgan taqdirda to'xtatilishi mumkin.

Agar tayyor mahsulot tannarxida hamda xom ashyo va butlovchi qismlarni tashish xarajatlarida transport xarajatlarining ulushini hisobga oladigan bo'lsak, transportning o'zini ayniqsa muhimdir. Umuman olganda, har qanday logistika tizimining ishlashi doimiy transport oqimlari bilan ta'minlanadi va transport xarajatlarini boshqarish logistikani boshqarishning asosiy vositasidir.

Transportning o'ziga xos xususiyati logistikaning alohida funktsional sohasini - o'z maqsadlari, vazifalari va o'rganish predmetiga ega bo'lgan transport logistikasini ajratishni

nazarda tutadi. Yuqorida qayd etilgan xususiyatlarni hisobga olgan holda, suv transportida yuk tashish xarajatlarini optimallashtirish bo'yicha qaror qabul qilish boshqaruv muammolarini hal qilishning maxsus usullari va usullarini talab qiladi.

Dengiz transport yuklarni tashishning o'ziga xos xususiyati. Avvalo, dengizda yuk tashishning o'ziga xos xususiyati foydalaniladigan transportning xususiyatlari va bevosita xususiyatlaridadir. Axir, hatto zamonaviy tankerlar, paromlar va okean kemalari ham yuqori tezlik bilan maqtana olmaydi. Ehtimol, bugungi kunda dengiz kemalari eng sekin transport turidir (ot transportidan tashqari). Ammo shunga qaramay, kemanding noyob yuk ko'tarish qobiliyati yangi imkoniyatlarni ochib beradi. Agar bitta jo'natish uchun yuzlab avtomobil safarlari kerak bo'lsa, kemaga faqat bitta kerak bo'ladi. Darhaqiqat, o'ziga xoslik dengiz kemalarining sekin tezligida, lekin juda katta yuk tashish qobiliyatidadir.

Dengiz transportning afzalliklari (kamchiliklari) tahlil qiladigan bo'sak:

- navigatsiya xavfsizligiga (faqat 1912 yildagi Titanik halokatidan keyin) va ekologiyaga (faqat 1970-yillardan boshlab) katta e'tibor qaratilmoqda;
- yuk tashishning past narxi, chunki kemalar har bir tonna-kilometrka kamroq yoqilg'i sarflaydi, uning narxi, shuningdek, boshqa transport xarajatlari ko'proq tashilgan yuk yoki tovarlarga bo'linishi mumkin;
- hujumlardan (lekin qaroqchilikdan emas) yoki o'g'irlikdan (uchinchi dunyo mamlakatlari portlarida juda keng tarqalgan hodisa) xavfsizlik;
- bir vaqtning o'zida katta miqdordagi yuklarni tashish imkoniyati (super kema halokati xavfi, masalan, kanallarda (Ever Given konteyner kemasining avariyesi) yoki qirg'oqlarda (Neft to'kilishi);
- ayniqsa uzoq masofalarga sayohat qilish qobiliyati (aviatsiya rivojlanishi bilan ahamiyatini yo'qotgan (Okean layneri);
- suv yo'llari orqali har qanday turdagi yuklarni, shu jumladan katta va o'ta og'ir yuklarni tashish mumkin;
- qat'iy xavfsizlik standartlariga rioya qilish (eski kemalar uchun xavfsizlik standartlariga rioya qilmaslik);
- katta global qamrov - quruqlik yuzasining ~70% okean suvlari bilan qoplangan;
- kamroq ifloslantiruvchi yoqilg'idan foydalanish hisobiga ekologik barqarorlik (dengiz mazuti uglevodorod yoqilg'isining ekologik jihatdan eng ifloslantiruvchi turi hisoblanadi);
- "inson omili" yoki noqulay ob-havo sharoiti tufayli yirik baxtsiz hodisalar yoki falokatlar ehtimoli.

Dengiz orqali yuk tashish jahon iqtisodiyotida asosiy o'rin tutadi. Suv transporti orqali yuklarini qit'alar o'rtasida tovarlarni o'tkazish imkonini beruvchi global savdoda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Bu korxonalarga xalqaro bozorlarga chiqish, mijozlar doirasini kengaytirish va turli mintaqalardan mahsulotlar xarid qilish imkonini beradi. muhim afzalligi uning iqtisodiy samaradorligidir Okean orqali yuk tashishning global savdo sohasidagi. Iqtisodiy samaradorlikdan tashqari, okean yuklari ham yuqori darajadagi ishonchlilikni ta'minlaydi. Yuk tashish jadvali puxta rejalashtirilgan, marshrutlar aniq yo'lga qo'yilgan bo'lib, tovarlar o'z vaqtida yetkazilishini ta'minlaydi. Ob-havo sharoiti yoki portning tiqilib qolishi kabi kutilmagan holatlar kechikishlarga olib kelishi mumkin bo'lsada,

umuman olganda, okean yuklari ishonchli transport turi bo'lib qolmoqda. Bunga misol qilib 2021 yil 23 mart kuni Malayziyadan Gollandiyaga yuk olib ketayotgan Tayvanning Evergreen Marine kompaniyasiga qarashli Ever Given supertankeri Suvaysh kanalida tiqilib qoldi. Kanal vaqtincha yopildi, kemalar uzoq yo'l bosib, Afrika janubidan aylanib o'tishga majbur bo'ldi. Bir necha kun davomida kemanding atrofi qumdan tozalanib, uni harakatga keltirishdi. O'shanda Suvayshning bir haftaga yopilishi jahon iqtisodiyotiga bir necha yuz milliard dollar zarar keltirdi. Kema egasi bo'lgan kompaniya esa Misrga qariyb 1 mlrd dollar tovon puli to'ladi. O'rta Yer dengizini Qizil dengiz bilan bog'laydigan Suvaysh kanalining dunyo iqtisodiyotida tutgan o'rni judayam katta. Yevropadan Osiyo, Afrika va Avstraliyaga yuborilayotgan yoki aksincha yo'nalishda tashilayotgan yuklarning asosiy qismi shu kanal orqali o'tadi.

Xulosa qilib aytsek transport logistikasi transport jarayonlarini tashkil etishning umumiy xarajatlarini optimallashtirishning ishonchli vositasidir. Transportni rivojlantirish samarali iqtisodiy o'sishning zaruriy sharti bo'lib, ko'plab muqobil transport turlaridan foydalanish transport xizmatlarining narxi va sifati bo'yicha eng maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Suv transporti sohasida logistika usullaridan foydalanish minimal xarajatlar bilan yuk oqimlarini optimallashtirish, tegishli infratuzilmani rivojlantirish va mijozlar ehtiyojlarini maksimal darajada qondirish uchun muhim resurs hisoblanadi.

Suv transporti uzoq masofalarga tashiladigan og'ir va katta hajmli yuklar uchun ayniqsa muhimdir. Yuk tashishning universal xarakteri, yuqori sig'imli va suv transportining arzonligi mijozlarning tovarlarni etkazib berish ehtiyojlarini qondirish uchun jozibador qiladi. Ishda keltirilgan suv tashish xarajatlarini kamaytirish uchun maqbul echimlarni topish usullari suv kemalariga ega bo'lgan transport kompaniyalari uchun amaliy tavsiyalar sifatida ishlatilishi mumkin. Yuk tashishning umumiy tannarxini pasaytirishning logistika usullari yuqori moliyaviy natijaga erishishga imkon beradi va faoliyatning yuqori rentabelligini ta'minlaydi.

Jahon savdosi o'sib borishi va rivojlanib borishi bilan dengiz transporti bir xil sur'atlarda o'sib, rivojlanib, har kuni yangi yo'nalishlarga ega bo'lmoqda. ÜRinlarni ishlab chiqarish joyidan bozorlarga zarar etkazmasdan, eng tejamkor va iloji boricha tezroq ko'chirish bugungi kunda korxonalarning raqobatbardoshligining muhim qismiga aylandi. Shu nuqtai nazardan, xalqaro maydonda eng ko'p ishlatiladigan transport turi dengiz transportidir. Quruq yuklar, suyuq va gaz yuklari va konteynerlarga yuklanadigan xom ashyo va mahsulotlar kabi ko'plab mahsulotlar dengiz orqali tashiladi. Bugungi kunda dengiz transporti jahon savdosining 90 foizidan ko'prog'ini tashkil etadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Q.Dadaboyev. Logistika. "Iqtisod-Moliya" 2007.
2. . D.M. Umarov. M.A. Bo'ronov. "Logistika". Cho'lpon-2016.
3. M.N.Juraev, A.E.Yusupov. Transport logistikasi. Qarshi.2016
4. Zamirbekova, G. "ISSUES OF TRANSPORT LOGISTICS IN EFFECTIVE DEVELOPMENT OF BUSINESS ACTIVITY." SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM 1.3 (2023).1.

5. Bebudovna, Boltayeva Shakhnoz. "Importance of Logistics System Development in Uzbekistan." EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY 2.11 (2022): 6-9.
6. Narzieva, D. M., and A. D. Kudratov. "the importance of digitalization of the economy and priorities in Uzbekistan." World Economics and Finance Bulletin 2.2 (2021): 9-13.
7. Болтаева, Шахноз. "Modern Directions of Small Business and Entrepreneurship Development in Uzbekistan." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 20.20 (2022).
8. Рахматуллаева Ф. М., Болтаева Ш. Б. Совершенствование системы управления персоналом на промышленных предприятиях //Экономика и финансы (Узбекистан). –2014. – №. 5. – С. 51-54.
9. Таирова М. М., Болтаева Ш. Б. Роль агромаркетинга в развитии экспортаплодоовощной продукции Узбекистана //Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2014. – №. 8-1. – С. 157-159.
10. [https://srcyrl.xyal-worklightbar.com/info/advantages-and disadvantages-of-railway-transp](https://srcyrl.xyal-worklightbar.com/info/advantages-and-disadvantages-of-railway-transp)
11. [https://uz.wikipedia.org/wiki/Temir_yo%CA%BBl_transporti asdfg](https://uz.wikipedia.org/wiki/Temir_yo%CA%BBl_transporti_asdfg)